תשעין וט' מתו בעין הרע ואחד בדרך ארץ. ומ"ת מ"כ כני יוסף שלא שלטה בהן עין הרע [ט] היה להן לחיות [י] הרבה מכל השבטים וי"ל שמתו בדרך ארץ ומאחרים כשהקב"ה היה רוצה להמיתן היה שולח להם חלאים אחרים [א]: **צנים.** קור כדמוכח הכא פחים חוס כדמוכח ברים מסכ' ע"ז (דף ג: וסס ד"ה הכא) [ב] ומיירי הכא במאורעות הבאים על האדם [ג] דאילו במדות אמר בפ' כל היד (נדה דף טז: וסס ד"ה הכא) הכל בידי שמים חוץ מירא שמים [ד]: **שיתין** רהיטי רהוטי. יש מפרשים [ה] דנקט שיתין לפי שימי החורף ששים וכן ימי הקיץ כדאמר לעיל (דף קו:) [ו] ופת שחרית מצלת מן החמה ומן הצנה ע"כ דרך למינקט בכל מקום שיתין כדאמר בהחובל (ב"ק דף צב:) שיתין תכלי מטייה לכבא דקל חבריה שמע כו': [ז] **ארבע** גרמידי דאניגרי זלזל בהו. פירוש ארבע אמות שאתה מודד לבני אניגרא שדולים משם להשקות שדותיהם זלזל פירוש מדוד אותם שחוקות ולא מצומצמות כדי שיוכלו לעמוד שם בריוח ולא כפי' הקונטר' דעל נהרא שמניחין מקום גם למושכי ספינות לא תמשך כלל שעריכין ריוח הרבה שלא יפלו במים אלא בלא מדידה יתנו שיהא (ח) ניכרת וגרלה לעיים:

בתרי עברי נהרא קוצו. פי' בענפי אילנות היער קולו שעריכין להטות כתפיהם לצד היער שלא יפלו במים [ט] ות"ת דאמרינן בסוף פרק המוכר פירות (ב"ב דף צט: וסס ד"ה ואמה) אמה בית השלחין אני מוכר לך ונתן לו ב' אמות לתוכה אמה מכאן ואמה מכאן לגגפיה [י] וי"ל דהתם מיירי באמת המים שהוא לאדם אחד שהוא עושה חריץ תוך שדהו להשקות ממנה ואין צריך לגגפיים רק אמה מכאן ואמה מכאן והכא אניגרא הוא יאור גדול להשקות כל אותה בקעה לכך צריך ארבע אמות לגגפיה [יא] תדע דהתם זורעים אותן אמות ונוטעין שם אילנות כדאמר התם אבל הכא אין זורעין ונוטעין כלל שכל העם הולכים שם להשקות שדותיהם והא דקאמר דאנהרא לכ"ע לאו משום דאניגרא ליהוו כולהו [יב] דאדם אחד אלא אינו דכ"ע אלא לאותן המשקין שדותיהם לצד אי נמי ארבע אמות דהכא היינו ב' אמות של תוכה ואמה מכאן ואמה מכאן: ליקוט

לא קשיא הא דמהדר ליה שורא ורתקא הא דלא מהדר ליה שורא ורתקא [1] והסיר ה' ממך כל חולי אמר רב זו עין רב לטעמיה דרב סליק לבי קברי עבד מאי דעבד אמר תשעין ותשעה בעין רעה ואחד בדרך ארץ ושמואל אמר זה הרוח שמואל לטעמיה דאמר שמואל הכל ברוח ולשמואל הא איכא הרוגי מלכות הנך נמי אי לאו זיקא עבדי להו [ג] סמא וחיי ר' חנינא אמר [ג] זו צינה [ד] דא"ר חנינא הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים שנאמר [2] צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם ר' יוסי בר חנינא אמר זו צואה דאמר מר צואת החוטם וצואת האוזן רובן קשה ומיעוטן יפה ר' אלעזר אמר זו מרה תניא נמי הכי [ד] מחלה זו מרה ולמה נקרא שמה מחלה שהיא מחלה כל גופו של אדם דבר אחר מחלה ששמונים ושלשה חלאים תלוין במרה וכולן פת שחרית במלח וקיתון של מים מבטלתן ת"ר י"ג דברים נאמרו בפת שחרית מצלת מן החמה ומן הצנה ומן הזיקין ומן המזיקין ומחכימת פתי וזוכה בדין ללמוד תורה וללמד ודבריו נשמעין ותלמודו מתקיים בידו ואין בשרו מעלה הבל ונזקק לאשתו ואינו מתאוה לאשה אחרת והורגת כינה שבבני מעים וי"א אף מוציא את הקנאה ומכניס את האהבה [ה] א"ל רבה לרבא בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי שיתין רהיטי רהוט ולא מטו לגברא דמצפרא כרך [ו] ואמרו רבנן השכם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצינה א"ל דכתיב [3] לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמש לא יכם שרב ושמש כיון דלא ירעבו ולא יצמאו א"ל את אמרת [ז] לי מהתם ואנא אמינא לך מהכא [4] ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימיך ועבדתם את ה' אלהיכם זו קריאת שמע ותפלה וברך את לחמך ואת מימיך זו פת במלח וקיתון של מים מכאן ואילך והסירותי מחלה מקרבך א"ל רב יהודה לרב אדא משוחאה [א] לא תזלזל במישחתא דכל פורתא ופורתא חזי לכורכמא רישקא א"ל רב יהודה לרב אדא משוחאה [ב] ד' אמות דאניגרא זלזל בהו [ג] דאנהרא לא תמשחנהו כלל רב יהודה לטעמיה דאמר רב יהודה ארבע אמות דאניגרא לבני אניגרא דאנהרא [ד] דכולי עלמא [ה] מכריז רבי אמי מלא כתפי נגדי בתרי עברי נהרא קוצו רב נתן בר הושעיא קץ שיתסר אמתא אתו עליה בני משרוניא דפנוהו הוא סבר כרשות הרבים ולא היא התם בעינן כולי האי הכא [ו] משום אמתוחי אשליהן הוא כמלא כתפי נגדי סגי רבה בר רב הונא הוה ליה ההוא אבא [ז] אגודא דנהרא אמרו ליה ניקוץ מר אמר להו קוצו עילאי ותתאי והדר ניקוץ אנא היכי עביד הכי והכתיב [5] התקוששו וקשו [ח] ואמר ריש לקיש קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים התם אבא דבי פרזק רופילא הוה ואמר אי קייצו קייצנא ואי לא קייצו אמאי איקוץ דאי ממתחי להו אשלייהו מסתגי להו ואי

לא קשיא הא דמהדר ליה שורא ורתקא הא דלא מהדר ליה שורא ורתקא [1] והסיר ה' ממך כל חולי אמר רב זו עין רב לטעמיה דרב סליק לבי קברי עבד מאי דעבד אמר תשעין ותשעה בעין רעה ואחד בדרך ארץ ושמואל אמר זה הרוח שמואל לטעמיה דאמר שמואל הכל ברוח ולשמואל הא איכא הרוגי מלכות הנך נמי אי לאו זיקא עבדי להו [ג] סמא וחיי ר' חנינא אמר [ג] זו צינה [ד] דא"ר חנינא הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים שנאמר [2] צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם ר' יוסי בר חנינא אמר זו צואה דאמר מר צואת החוטם וצואת האוזן רובן קשה ומיעוטן יפה ר' אלעזר אמר זו מרה תניא נמי הכי [ד] מחלה זו מרה ולמה נקרא שמה מחלה שהיא מחלה כל גופו של אדם דבר אחר מחלה ששמונים ושלשה חלאים תלוין במרה וכולן פת שחרית במלח וקיתון של מים מבטלתן ת"ר י"ג דברים נאמרו בפת שחרית מצלת מן החמה ומן הצנה ומן הזיקין ומן המזיקין ומחכימת פתי וזוכה בדין ללמוד תורה וללמד ודבריו נשמעין ותלמודו מתקיים בידו ואין בשרו מעלה הבל ונזקק לאשתו ואינו מתאוה לאשה אחרת והורגת כינה שבבני מעים וי"א אף מוציא את הקנאה ומכניס את האהבה [ה] א"ל רבה לרבא בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי שיתין רהיטי רהוט ולא מטו לגברא דמצפרא כרך [ו] ואמרו רבנן השכם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצינה א"ל דכתיב [3] לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמש לא יכם שרב ושמש כיון דלא ירעבו ולא יצמאו א"ל את אמרת [ז] לי מהתם ואנא אמינא לך מהכא [4] ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימיך ועבדתם את ה' אלהיכם זו קריאת שמע ותפלה וברך את לחמך ואת מימיך זו פת במלח וקיתון של מים מכאן ואילך והסירותי מחלה מקרבך א"ל רב יהודה לרב אדא משוחאה [א] לא תזלזל במישחתא דכל פורתא ופורתא חזי לכורכמא רישקא א"ל רב יהודה לרב אדא משוחאה [ב] ד' אמות דאניגרא זלזל בהו [ג] דאנהרא לא תמשחנהו כלל רב יהודה לטעמיה דאמר רב יהודה ארבע אמות דאניגרא לבני אניגרא דאנהרא [ד] דכולי עלמא [ה] מכריז רבי אמי מלא כתפי נגדי בתרי עברי נהרא קוצו רב נתן בר הושעיא קץ שיתסר אמתא אתו עליה בני משרוניא דפנוהו הוא סבר כרשות הרבים ולא היא התם בעינן כולי האי הכא [ו] משום אמתוחי אשליהן הוא כמלא כתפי נגדי סגי רבה בר רב הונא הוה ליה ההוא אבא [ז] אגודא דנהרא אמרו ליה ניקוץ מר אמר להו קוצו עילאי ותתאי והדר ניקוץ אנא היכי עביד הכי והכתיב [5] התקוששו וקשו [ח] ואמר ריש לקיש קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים התם אבא דבי פרזק רופילא הוה ואמר אי קייצו קייצנא ואי לא קייצו אמאי איקוץ דאי ממתחי להו אשלייהו מסתגי להו ואי

אם העיר והיער היה שלהן: **דפנוהו.** הלקוהו: **אשליהן.** חבלין שלהן: **אגא.** יער: **ניקיילו עילאי ותתאי.** מי שיש להן יער על הנהר אלני למעלה הימני ולמטה הימני הילוך דרך המים: **הסס דבי פרזק רופילא הוה.** אותן שלמטה ושלמעלה לא של ישראל היה שיכול לקוץ אותו יער של בית פרזק פתח פרסיים היה וידוע הוא שלא יקוצו ומה תועיל קנילה שלי: **אי ממתחי אשלייהו מסתגי להו.** אם יוכלו למתוח חבלים ולבא ממסע למסע או מכפר לכפר לילך ממטה למעלה [ט] יכלו ואם

לא קשיא. דרב אדרבי: **שורא וריתקא.** חומה ורתוקת גדר של [י] גלריס כמו (איכה ג) חיל וחומה: **כל חולי.** דבר שכל החלאים תלוין בו וזו העין עין רעה: **עבד מה דעבד.** יודע היה ללחוש על הקברות ולהניח על כל קבר וקבר באיזו מיתה מת אם מת בזמנו אם בעין רעה [כ]: **הכל ברוח.** כל החלאים ותולעות מיתה על נשיבת הרוח באין הכל לפי השעה והאדם יש לך אדם שרוח פלוני קשה לו ובשעה פלוני: **והאיכא הרוגי מלכות.** הרוגי חרב: **אי לאו זיקא.** שנכנס במכה: **עבדי סמא וחיי.** סם המחבר בשר חתוכה ומן העשבים הוא כדאמר בהמוכר את הספינה (ב"ב דף עד.): **ציים פחים.** קור הטופח. ולאו היינו רוח דקאמר שמואל דשמואל זיקא בלא ציה נמי מזקת: **זו מרה.** שהמרירה שבה גדולה ונובעת ומתפשטת בגידין ובעצמות: **וכולן פת במלח מבטלן.** כדיליף לקמן מקמאי: **וקיתון של מים.** למי שאין לו יין: **וזיקין.** היינו רוח דאמר שמואל: **מחכימה פתי.** שדעתו מיושבת עליו לפי שאינו מלטער בעינוי: **וזוכה בדין.** אם יש לו דין עם חבירו דעתו מיושבת לייישב דבריו בב"ד להטעים: **ולמוד ולמד.** ממתק ישוב הדעת: **ודבריו נשמעין.** לבריות שיש לו לב להטעימן: **הבל.** זיעה וזוהם: **נזקק לאשתו.** אם בעל הרהורים הוא ומתוך שלבו טוב בבקר שאכל קלת תובע לאשתו ובלאתו לשוק ורואה נשים אינו מתאוה לה: **היינו שבבני מעיין.** תולעים: **מוליא את הקנאה ואת הפגר.** שבשאין לבו טוב עליו הוא נוח לכעוס: **ואמרו רבנן השכם ואכול.** בערבי פסחים (דף קיב.) בדברים שהוא [ט] רבי לבניו: **משוחאה.** מודל קרקעות היה בשכר לקוים ולמוכרים ולאחין ולשותפין הבאין לחלוק: **כורכמא רישקא.** כרכום של גן שקורין קרו"ג אודמינל"ט והוא משובח שבכורכמין: **ארבע אמות דאניגרא.** אמת המים שהמשיכוה מן הנהר הגדול אל השדות על פני הבקעה כולה ומניחין בעלי כל שדה ושדה מלזרוע את אגפיה רוחב ארבע אמות שלא תתקלקל שפתה ומודדין אותם כולם ביחד ומציינים אותם שלא יחרשו מן הסימן ולחוץ: **זלזל בהן.** אל תדקדק בהן להרחיבן: **לא תמשחנהו כלל.** אלא באומד הדעת תניחנו כדי שיהו ניכרים לעיים שהן שלימות ורחבות: **לבני אניגרא.** אינו מזיק אלא יחידים [מ] ויש בידן למחול: **לכ"ע.** ומאן מחיל: **מני כתפי נגדי בתרי עברי נהרא קולו.** המולא יער או אילנות נטועין על שפת הנהר יקוץ ברוחב אלא כתף מושכי חבל הספינה והן מטין עצמן באלכסון והולכין כשהן משופעין לצד היבשה שלא תמשכם הספינה למים וכל כמות הצריך להלוכם דיגם לקוץ ובשני עברי הנהר שפעמים שהילוכן מכאן ופעמים שהילוכן מכאן: **קץ שיתסר אמתא.** [נ] כרוחב דרך רה"ר כדתנן בבבא בתרא (דף צט:) דרך רה"ר שש עשרה אמה: **בני משרוניא.**

מסורת הש"ס

[מ] נגי' הערוך סמתר וכן גי' הרשב"ם ב"ב עד: ד"ה סמתרין, [נ] [ע"ר תוס' כתובות ל. ד"ה הכל וכב"ב קמד: ד"ה חוץ וכע"ז ג: ד"ה שומר], [נ] ע"ז ג: ב"ב קמד: כתובות ל. [וע"ש], [ד] ב"ק נ: [ע"ש], [ה] [נ"ר תוס' ב"ק הגי'], [ו] [ספחים קיב. ב"ק נב:], [ז] בכת"י אחד, את אמרת מנבאי ואנא אמינא מדאוריתא, [ח] הערוך בערך אבא מביא בשם ר"ח פ' אילן של ערבה, [ט] ב"ב ס: סהדרין יח. יט., [י] בנ"י הגרסא, נסרים, [כ] [ונעניון ענן עבד ב' פי' עבד מאי דעבד ע"ש שאלת חלוס וי"ל נטע אילנות כו' ע"ש], [ל] [שאלה ר' עקיבא לבניו כל"ל], [מ] באו"ז, ליחידים, [נ] נשב"ל ולמעלה. רש"ש, [ס] [כדאיתא ברכות דף כ.], [ע] בדפו"ר, להיות, [פ] זה הדבור והדור המתמיד בתרי כו' הכל ל"ל. מהר"ם, [צ] קוביא זאת קלי אלעיל אל' גרמידי דאמרינגת. מהר"ם, [ק] צ"ל לאדם. רש"ל,

תורה אור השלם

1 וְהֲסִיר יְיָ מִמְּךָ כָּל חֹלִי וְכָל מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימֵם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל שֹׂנְאֶיךָ:
דברים ז טו

2 צִנִּים פְּחִים בְּדֶרֶךְ עִקֵּשׁ שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִרְחָק מֵהֶם:
משלי כב ה

3 לֹא יִרְעֲבוּ וְלֹא יִצְמָאוּ וְלֹא יַכֵּם שָׁרָב וְשֶׁמֶשׁ כִּי מְרַחֲמָם יְנַהֲגֵם וְעַל מַבּוּעֵי מַיִם יַנְהֲלֵם:
ישעיהו מט י

4 וַעֲבַדְתֶּם אֵת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּבֵרַךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מֵימֶיךָ וְהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקֶּרֶב:
שמות כג כה

5 הִתְקוֹשְׁשׁוּ וְקוֹשׁוּ הַגּוֹי לֹא נִכְסָף: צפניה ב א

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה קץ שיתסר אמתא ברוחב הס"ד ואמ"כ מ"ה כני משרוניא ואמ"כ ד"ה דפנוהו הלקוהו ואמ"כ מ"ה כר"ה כדתנן וכו' ואמ"כ ד"ה אשליהן: (ב) תוס' ד"ה אגדא וכו' שיהא ניכר כל"ל ואות מ' נמחק והל"ל עם ד"ה בתרי:

רבינו חננאל

שורא, חומה. ריתקא, סייג שעל השורה. גאון אמר אנן לא גרסי' עבד מאי דעבד, שאומ' סליק לבי קברי עשה כגון שאילת חלום, וא"ל בחלומו צ"ט מתים בעין רע ואחד בדרך ארץ. ריש מפרשי' שעל ידי עשבים שהי' נוטע שהיה יודע איזה מת בזמנו ואיזה שלא בזמנו, כגון שהיה נוטע עשב על קברו של כל אחד ואחד ואותו עשב שהיה צומח על הקבר בידוע שמת בלא זמנו. **אבא אגודא דנהרא.** אילן של ערבה.

עין משפט נר מצוה

מט א מיי' פ"ט מהל' גניבה הלכה ח סמג עשין עב טוש"ע מ"מ סי' תלח סעיף מח:
נ ב ג ד מיי' שם הל' ג טוש"ע שם סעיף ח:
נא ה ו מיי' פי"ג מהל' מזקי ממון הלכה כו סמג עשין סו טוש"ע מ"מ סי' מח סעיף ד:

לעזי רש"י

קרו"ג אודמילנ"ט [קרו"ג אוריינטי"ל]. כרכום.

מוסף רש"י

הכל בידי שמים. ממזונות ומכלכות הבאים לאדם, כולם על ידי גזירת שמים (ע"ז ג:) אם בשום פורענויות על האדם גזירת המלך היא (כתובות ל.). **חוץ מצנים פחים.** לנס, לנס, פחים, מולי הבא על ידי חוס כמו (שה"ש ב) עד שיפוח היום (ע"ז ב:) קור וחום, שפעמים שבאין בפשיעה (כתובות ל.). **צנים פחים בדרך עקש.** הלנה והקור פח ומוקש בדרך עקש, כי בידו הדבר תלוי להשמר מן הלנה ויש מפרשים לנים פחים, קור וחום (רשב"ם ב"ב קמז:). **שיתין רהיטי רהוט ולא מטו לגברא דמצפרא כרך.** ששים אש לו ולא הגיעו לאוכל שחרית (ב"ק צב:). **התקוששו וקשו.** לשון איקש, אדם המשוה עצמו ויסר דרכו (צפניה ב א) לו: הסר קש מבין עיניך תחלה, כמו (שמות ה) לקושש קש, כלומר קשוט עצמך (רשב"ם ב"ב ט:).

מוסף תוספות

א. אבל הני מתו כולן בעין הרע. כ"פ. ב. [ולשון] פחים כמו (תהלים יא) ימטר על רשעים פחים, ולשון תלמוד יפח בלונך ניפק לקיבליה פרק שני דסנהדרין (דף יח:). תוס' ע"ז ג: ג. כגון חלאים ופורענויות דהכל נגזר עליו ואינו יכול ליזהר כדאמר בחולין (ז:) אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אא"כ מכריזין עליו מלמעלה חוץ מצינים ופחים שיכול לשמור עצמו. תוס' מה מ:. ד. התם מיירי במה שנגזר עליו בשעת יצירה כגון גבור או חלש עני או עשיר חכם או טפש אבל צדיק ורשע לא כי שני דרכים נתונים לפניו הטוב והרע. תוס' ע"ז ג: ה. [בתוס' ב"ק צב: מביא כן בשם הר"ר משולם]. ו. שיש בשנה ששה עתים זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף שכל אחד שני חדשים והם ס' יום. תוס' ב"ק צב: ז. והכא משמע שיש לה ד' אמות לאגפיה. תוס' הלא"ש. ח. ומפנו מושכין לכל שדה יאור קטן והוא אמת בית השלחין דהתם. תוס' הרא"ש.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ה. וגשל, © כל הזכויות שמורות

ואם לאו לא מספגי להו. אין להם מהלך בעבר זה והולכין על כרחן דרך שפתו השניה שהרי על כרחן כשהולכין כנגד היער של עכו"ם יולכו בשפתו השניה ולכשיגיעו כנגד שני למה יטרימו לעבור את רוחב המים והרי הן צריכין לחזור ולעבור לד אחר כשכלתה הקלירה (ח):

חזא ההוא אגא. יער שהיה רבה בר רב הונא לפי שאין העליונים והתחתונים קוללין ורבה בר רב נחמן לא היה יודע שכן היה שיחה עליון ותחתון של עכו"ם המושל: **יד הסריס והסגניס.** פסוק הוא בספר עזרא: **תיקון ענפיה.** ימותו בניו: **לאגלי גפא.** הכל מסייעין לגדור חומת העיר ולהעמיד שעריה שלא יכנס לבא שונאים לעיר: **לאגלי.** שעריס כמו (ברכות דף כח.) טרוקו גלי: **גפא.** סתימת העיר כדתנן לעיל (דף כה:) מלא אחר הגפה גוחלות: **לא צריכי נטירותא.** תורתו משמרתו כדכתיב (משלי ו) בשכבך תשמור עליך: (ב) **לכריא דפתיא.** לכרות מעין או בורות למים לשתות: **ואפילו מרבנן.** שהרי גם הם צריכים לשתות. ועל שם כלי ששותין בו משקין שקורין פתיא בלשון ארמי קרי ליה כריא דפתיא: **דלא נפקי באכלוזא.** שאין יוצאין בעלי בתים עצמן באכלוזא ובאכלוזא לחפור אלא גודין מעות ושוכרין פועלים: **לאו בני מיפק וכו'.** גגאי הוא להן: **לכריא דנהרא.** כשמעלת שרטון ונופלים בה אבנים ומעכבין מרוצת המים וכורין ומנקין אותו להעביר מכשוליו: **אפאי מסייעי לעלאי.** כשהעליונים מתקנין כנגדן למעלה יש על התחתונים לסייען שמכשולין העליונים מעכבים מים מלירד נמצא תיקון העליונים לעזרת התחתונים: **אבל העליונים אין צריכין לסייע את התחתונים.** כשמתקנין למטה שתיקון של מטה אינו לעזרת עליונים אלא לרעתם שכל זמן שהמים רצים למטה הנהר מתמעט למעלה והשדות שלהן מתייבשות: **וחילופא במיא דמיערא.** כגון בעיר שהמים קשים להרבות טיט ולקלקל את הדרכים ועושין להם חרין במולד להוריד המים חוץ לעיר אם נתקלקל החרין כנגד התחתונים וכורין להם העליונים צריכים לסייע את התחתונים לכרות כנגדן שכל זמן שלא ירדו המים חוץ לעיר העליונים לא יכרו אלא בתוך שותפין מסלקינן לה משום דינא דבר מיצרא. בן **מיצרא שאמ'** לחבירו קנה שאין לי חפץ בקניית קרקע, צריך לקנות מבר מיצרא שסילק ידו מזה הקרקע ואין לו דין ודברים על הקונה, ואם לא קנו ממנו, הרשות ביד בר מיצרא ואם חזר בו ואומ' אני אקנה אותה הדין עמו, נותן לו הדמים שקנאה בהם וחוזר ומוציאה מיד הלקוחות. ואי איקור וזל, ברשותא דבר מצרא. הולכך זבן בק' ושויא מאתי, חזינן אי לכולי עלמא מזדיל ומזבין, יהב ליה מאה, ואי לגבי האי בלחוד אוזיל, יהיב ליה מאתי. זבן במאתים ושויא מאה, סבור מינה מצי אמ' ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי, נהרדעאי משמא דרב נחמן אמרי אין אונאה לקרקעות. וקימא לן דאין לבר מצרא לטענן טענה זו לזלזק אם רצה לדחות הקונה וליטול הקרקע מכח דינא דבר מיצרא, אם נותן כל הדמים שקנאו לזה הקרקע בהם, ואע"פ שקנאו במאתים ואינו שוה אלא מאה, הואיל ולא קנו מידו הדין עמו, ואם רוצה בר מיצרא להפחית לו מן הדמים אין שומעין לו, אלא ישאר קרקע זה ביד הקונה, שאין דינא דבר מיצרא עליו אלא כשמחזיר לו הדמים שקנה בהם עד גמרא. אע"ג דסוגיא דשמעתא דאין אונאה לקרקעות ואפילו ביטול מקח אין בהן אליבא דרב נחמן, הני מילי בענין דינא דבר מיצרא בלחוד, אבל בענין מקח וממכר ביטול מקח אית בהו כר' יוחנן (ג). **אי עדית היא,** פי' י"ל מפני טובתה קנאה. ואם היא זיבורית, י"ל מפני שנמכרה בזול קנאה. ואין שם דרך ערמה לדחות דין בן המצר.

ליקוץ ענפיה. שזה היה אותו יער עצמו של פרזיק רופילא ולא היתה ידו במעל כלל ולכך קילל: **האי מאן דאחזיק ברקתא דנהרא.** קיבל בטפקא מן המלך כדפי' בקונטרס ולהכי קאמר דאחזיק ולא קאמר דזכין דלאמרינן לקמן זכין במאתים זכין מעכו"ם וכן האי מאן דאחזיק ביני אחי דבסמוך מפר"ת דוקא באחזיק שהיתה קרקע הפקר וקבלה מן המלך בטפקא (א) לא מסלקינן ליה (ב) ולרב נחמן דוקא ביני אחי מסלקינן ליה שעשה יותר מדאי אלא כהוגן להחזיק ביני אחי (ג) אבל משום מלרעות (ד) לא מסלקינן ליה דלא שייך כאן ועשית הישר והטוב כיון שיוכלו לקבל מן המלך ולא חשו אבל במכר מודיס הס כ"ע דשייך דינא דבר מצרא דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה דמצרן שהיו הבעלים רוצים למכור ונהרדעי סברי דאפילו הכא שייך ועשית הישר והטוב והשתא אתי שפיר הא דאמרי נהרדעי משמיה דרב נחמן בשמעתין אין אונאה לקרקעות דאמרינן לה מלרעות קאמר (ה) דמוכח בכתובות בפ' אלמנה (דף צט: ע"ש ושם ד"ה ה"ג) דקאמר רבא גבי טעה השליח והאמר מר אין אונאה לקרקעות גבי מלרעות שהוא כעין שליח שהמקח לא יהיה שלו ואין צריך לדחוק כפי' הקונטרס דרב נחמן לית ליה דינא דבר מצרא (ו): **והאידנא** דכתבי פרסאי. לא כפירוש הקונטרס דמפ' דמסלקינן ליה (ז) שהראשון קנאו מן המלך אלא (ח) דמסלקינן ליה לבא להחזיק לכתחילה משום דכיון דכתבי פרסאי כו' חיישינן שלא יבא להחזיק עד תוך הנהר כמו שכותב לו המלך ויעכב הילוך הספינות וביאתן לגמל וקנסינן ליה משום הכי להסתלק מכולה רקתא אפילו ממה שחוץ לנהר:

מזגינן

ואי לא לא מיסתגי להו רבה בר רב נחמן הוה קא אזיל בארבא חזא ההוא אבא דקאי אגודא דנהרא אמר להו דמאן אמרו ליה דרבה בר רב הונא אמר (ו) ויד השרים והסגנים היתה במעל הזה ראשונה אמר להו קוצו קוצו אתא רבה בר רב הונא אשכחיה דקייץ אמר מאן (ח) קצייה תקוץ ענפיה אמרי כולהו שני דרבה בר רב הונא לא אקיים ליה זרעא לרבה בר רב נחמן (ט) אמר רב יהודה (א) הכל לאיגלי גפא ואפילו מיתמי (ב) אבל רבנן לא מ"ט רבנן (ג) לא צריכי נטירותא (ד) לכריא דפתיא ואפילו מרבנן ולא אמרן אלא דלא נפקי (ה) באכולזא (ו) אבל לאוכלוזא לא דרבנן לאו בני מיפק באוכלוזא נינהו אמר רב יהודה לכריא דנהרא תתאי מסייעי עילאי עילאי לא מסייעי תתאי וחילופא במיא דמיטרא תניא נמי הכי (ז) חמש גגות המסתפקות מים ממעין אחד ונתקלקל המעיין כולם מתקנות עם העליונה נמצאת התחתונה מתקנת עם כולן ומתקנת לעצמה (ח) וכן חמש חצרות שהיו מקלחות מים לביב אחד ונתקלקל הביב כולן מתקנות עם התחתונה נמצאת העליונה מתקנת עם כולן ומתקנת לעצמה אמר שמואל האי מאן דאחזיק ברקתא דנהרא חציפא הוי סלוקי לא מסלקינן ליה והאידנא דקא כתבי פרסאי קני לך עד מלי צוארי סוסיא מיא סלוקי נמי מסלקינן ליה אמר רב יהודה (ט) אמר רב האי מאן דאחזיק ביני אחי וביני שותפי חציפא הוי סלוקי לא מסלקינן ליה ורב נחמן אמר (י) נמי מסלקינן ואי משום דינא דבר מצרא לא מסלקינן ליה נהרדעי אמרי (א) אפילו משום דינא דבר מצרא מסלקינן ליה משום שנאמר (ב) ועשית הישר והטוב בעיני ה' אתא אימליך ביה אמר ליה איזיל איזבון ואמר ליה זיל זבון צריך למיקנא מיניה או לא (ג) רבינא אמר לא צריך למיקנא מיניה נהרדעי אמרי צריך למיקנא מיניה (ד) והלכתא צריך למיקנא מיניה השתא דאמרת צריך למיקנא מיניה אי לא קנו מיניה (ה) אייקור וזול ברשותיה זבן במאה ושוי מאתן (ו) חזינא אי לכולי עלמא קא מזוילא ומזבין יהיב ליה מאה ושקיל ליה ואי לא יהיב ליה מאתן ושקיל ליה (ז) זבן במאתן ושויא מאה סבור מינה מצי אמר ליה (ח) לתקוני שדרתיך ולא לעוותי אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי (ט) הכי אמרי נהרדעי משום דרב נחמן (י) אין אונאה לקרקעות זבין ליה גריוא דארעא במיצעא נכסיה (א) חזינן אי עידית היא אי זיבורית היא זבניה זביני ואי

ואם לאו לא מספגי להו. אין להם מהלך בעבר זה והולכין על כרחן דרך שפתו השניה שהרי על כרחן כשהולכין כנגד היער של עכו"ם יולכו בשפתו השניה ולכשיגיעו כנגד שני למה יטרימו לעבור את רוחב המים והרי הן צריכין לחזור ולעבור לד אחר כשכלתה הקלירה (ח):

חזא ההוא אגא. יער שהיה רבה בר רב הונא לפי שאין העליונים והתחתונים קוללין ורבה בר רב נחמן לא היה יודע שכן היה שיחה עליון ותחתון של עכו"ם המושל: **יד הסריס והסגניס.** פסוק הוא בספר עזרא: **תיקון ענפיה.** ימותו בניו: **לאגלי גפא.** הכל מסייעין לגדור חומת העיר ולהעמיד שעריה שלא יכנס לבא שונאים לעיר: **לאגלי.** שעריס כמו (ברכות דף כח.) טרוקו גלי: **גפא.** סתימת העיר כדתנן לעיל (דף כה:) מלא אחר הגפה גוחלות: **לא צריכי נטירותא.** תורתו משמרתו כדכתיב (משלי ו) בשכבך תשמור עליך: (ב) **לכריא דפתיא.** לכרות מעין או בורות למים לשתות: **ואפילו מרבנן.** שהרי גם הם צריכים לשתות. ועל שם כלי ששותין בו משקין שקורין פתיא בלשון ארמי קרי ליה כריא דפתיא: **דלא נפקי באכלוזא.** שאין יוצאין בעלי בתים עצמן באכלוזא ובאכלוזא לחפור אלא גודין מעות ושוכרין פועלים: **לאו בני מיפק וכו'.** גגאי הוא להן: **לכריא דנהרא.** כשמעלת שרטון ונופלים בה אבנים ומעכבין מרוצת המים וכורין ומנקין אותו להעביר מכשוליו: **אפאי מסייעי לעלאי.** כשהעליונים מתקנין כנגדן למעלה יש על התחתונים לסייען שמכשולין העליונים מעכבים מים מלירד נמצא תיקון העליונים לעזרת התחתונים: **אבל העליונים אין צריכין לסייע את התחתונים.** כשמתקנין למטה שתיקון של מטה אינו לעזרת עליונים אלא לרעתם שכל זמן שהמים רצים למטה הנהר מתמעט למעלה והשדות שלהן מתייבשות: **וחילופא במיא דמיערא.** כגון בעיר שהמים קשים להרבות טיט ולקלקל את הדרכים ועושין להם חרין במולד להוריד המים חוץ לעיר אם נתקלקל החרין כנגד התחתונים וכורין להם העליונים צריכים לסייע את התחתונים לכרות כנגדן שכל זמן שלא ירדו המים חוץ לעיר העליונים במקומן אבל תחתונים אין להן לסייע לעליונים לכרות למעלה שכל זמן שלא ירדו העליונים למטה טוב להן לתחתונים: **ומתקנת לעצמה.** בפני עצמה כשמגעת כנגדה אין אחר מסייעה: **המקלחות מים.** מים סרוחין מי מטר: **לביב אחד.** חרין מתוקן להוריד מי גשמים בו: **כולן מתקנות עם התחתונה.** מסייעות אותה לתקן כנגדה כדפרישית לעיל: **האי מאן דאחזיק ברקתא דנהרא.** בשני הפרסיים היה הקרקע מופקר לכל הקודם להחזיק בו ולפרוע למלך עסקת דהוה מם של קרקע. ואם בא אחד ומחזיק על שפת הנהר מקום שהספינות עולות לגמל ולריך מקום פנוי הרבה לפורקי משאות לספינות ולטוענין ומתוכן ומוליאין וזה החזיק לבנות שם בנין או לחרוש ולזרוע: **חציפא הוי.** שמקלקל מקום לרבים: **אבל סלוקי.** מדינא לא מסלקינן ליה: **והאידנא דכתבי פרסאי.** לאותן הלוקחין שדות שעל שפת הנהר קני לך השדה עד תוך הנהר מלא לוחר הסוס והלוקחין גודרין גדירן רחוק מן הנהר שלא לקלקל את מקום הרבים ואם בא אחד והחזיק מן הגדר ולגד הנהר מסלקינן ליה לפי שהיא קנויה לבעל הגדר עד תוך המים: **ביני אחי.** שדה העומדת ליקח בטפקא ואומרים אנו היינו מצפים לקחתה שאנו לריכין לקרקע וטוב לכל אחד לקנות בסמוך לו ולא ליקח במקום אחר: **לא מסלקינן ליה.** דלא איכפת לן לדינא דבר מצרא כלל: **ועשית הישר והטוב.** דבר שאי אתה נאסר כ"כ שתמצא קרקעות במקום אחר ולא תטריח על בן המצר להיות נכסיו חלוקין: **אתא לאימלוכי ביה.** שדה היולאה לימכר ובא אחר ונטל רשות מבן המצרן וא"ל זיל זבון: **נהרדעי אמרי צריך למקני.** דאי לא קנה מיניה מצי אמר ליה משטה הייתי בך כדי להעמידה על דמיס הרחויין לה שאם באתי אני אצל הבעלים היה מעלה לי בדמים בשביל שהביבה עלי: **השתא דאמרת צריך למיקנייה מיניה.** א"כ אין קניינו של זה כלום אם אייקר או זול אריעא ברשותא דבר מצרא אייקר או זול ולא יוסיף ולא יגרע הלוקח מלקבל דמיס שנתן בה דכי אייקר רווחא דבר מצרא הוא וכי זול פסידא דבר מצרא הוא: **ואי לא יהיב ליה מאתן.** דגבי דהאי הוא דאוזיל: **כי מילעי דנכסי.** של מוכר. **שדות** המוכר מקיפות לה מכל לד: **חזינן אי עידית היא.** דבר העשוי לימכר לגעמו שאינו דומה לשאר שדות הסמוכות לה: **זביניה זביני.** ואין מצרני המוכר יכולים לסלקו שהרי יש ביניהן הפסק:

נב א מיי' פ"ו מהלכות שכנים הלכה ו סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קסג סעיף ד:

נג ב ג מיי' שם פי"ז מהלכות שכנים ח"ת הלכה י סמג שם סי' יב טוש"ע י"ד סי' רמג סעיף ב וטוש"ע ח"מ שם:

נד ד מיי' שם פ"ו מהל' ח"ת הלכה י וסמג שם טוש"ע ח"מ שם וטור ש"ע י"ד שם סעיף ו וסעיף ב:

נה ה מיי' פ"ג מהלכות שכנים הלכה ט סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קע סעיף ו:

נו ו מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סי' קפא סעיף ו וטור ח"מ סי' קנ:

נז ז מיי' שם פי"ג הלכה ל ושין במ"מ סמג שם טוש"ע ח"מ סי' קעה סעיף ה:

נח ח מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ו:

נט ט מיי' שם פי"ל הלכה ו (והל'ב) סמג שם טוש"ע שם סעיף כט:

ס י מיי' שם הלכה ד סמג שם טור וש"ע שם סעיף ו:

סא כ ל מיי' שם סמג שם טוש"ע שם סעי' ז [רב אלפס כאן ועוד במכילתין פ"ד לד:]

סב מ מיי' שם פי"ג הלכה ה סמג שם טור וש"ע ח"מ שם סעיף כח:

תורה אור השלם

1 כִּי נָשְׂאוּ מִבְּנֹתֵיהֶם לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם וְהִתְעָרְבוּ זֶרַע הַקֹּדֶשׁ בְּעַמֵּי הָאֲרָצוֹת וְיַד הַשָּׂרִים וְהַסְּגָנִים הָיְתָה בַּמַּעַל הַזֶּה רִאשׁוֹנָה:
עזרא ט ב

2 וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי יְיָ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וּבָאתָ וְיָרַשְׁתָּ אֶת הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֶיךָ: דברים ו יח

מוסף רש"י

הכל לאגלי גפא. לשערי חומות העיר להניח בהן לגלות. אגלי, לגלות, כמו טרוקו גלי. גפא, סתימה, כמו מלא אחר הגפה (ב"ב ח.). **לכריא דפתיא.** חפירת כור לשמות מים ועל שם הכלי המונח שם בבור תמיד לשתות בו עוברי דרכים, קוליטו פתיא (שם). **ואפילו מרבנן.** שהכל צריכין למים (שם). **דלא נפקא באכולזא.** שאין הן עצמם יולאין בהכרח לחפור, אלא שוכרים פועלים (שם).

מוסף תוספות

א. וקאמר רב יהודה. תוס' הרא"ש. ב. דאלו הייתה חביבה עליהם כבר היו מקבלים אותה מן המלך אלא דאי לא היו חרושין עליה. תוס' הרא"ש. ג. והם לא חששו למהר לקבלה מן המלך כי סמכו על זה ששום אדם לא יעשה כל כך חוצפא גדולה לקבל ביניהם. תוס' הרא"ש. ד. [שהחזיק] בין שנים שאינם לא אחים ולא שותפין. כ"פ. ה. [היכא] דזכין במאתים ושוה מנה ואמעשה כזה אמרה רב נחמן דכיון דקנאה לעצמו לא מצי למימר ליה [המצרן] לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי שפעמים שאדם קונה קרקע הרבה יותר מדמיו. תוס' הרא"ש. ו. וקשה דרב נחמן דהלכתא כוותיה בדיני. (כתובות יג.) לית ליה דינא דבר מצרא, ועוד קשה דלא אשכחן שום אמורא דלית ליה דינא דבר מצרא. תוס' הרא"ש. ז. [ל]המחזיק אחריו. תוס' הרא"ש. ח. הפשט משמע דאמחזיק ראשון אמר ופי' ר"ת. תוס' הרא"ש.

מסורת הש"ס

ח) בכת"י, דקצייה, ב) ב"ב ח., ג) [שם ז: ח.], ד) כמו פולכלא פי' המון עם. ערוך, ה) זו היא גירסת הרא"ש אבל הרי"ף ב"ג אמר רב, ו) בהג אלפס אימא רב נחמן ומכאן ראיה לפי' ר"ת ועי' בתוספות, ז) עי' תוספות כתובות צא. ד"ה אלמנה וכו', ח) קידושין מב: וש"נ, ט) כתובות צט: ע"ש תוס'. קדושין מב:.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואם לאו וכו' כשכלת' הקציצה כל"ל והש"ד: (ב) ד"ה לכריא הד"ל עם ד"ה ואפי' מרבנן וכו' שמזון בו שקורין כל"ל ותיבת משקין נמחק:

רבינו חננאל

הכל לאגלי גפא. פי' גפא, סגירה. מלשון יגיפו הדלתות (נחמיה ז ג). אגלי, שערים. כדגרסינן (ברכות כח.) טרוקו גלי. כלומר לעשות שערים לעיר אפילו מיתמי גובין, זולתי רבנן. לחפור ברחבה להשוותה, אפילו מרבנן. ואי נפקי בחפירה זו בהמון עמי הארץ, לא נפקי רבנן בהדיהו, שאן דרך חכמים לצאת עם עמי הארץ ירודים ונבזים. **תתאי מסייעי לעלאי מיניהו.** מ"ט דלא מצי תתאי לאשקויי אלא בתר עילאי, ועילאי דשתי כבר לא צריכי לסיועי לתתאי. וחילוף דין זה בביב של מטר, דעילאי מסייעי לתתאי שיפתחו ויצא המטר ולא יפלו חצרותיהן, אבל התחתונים שלא באו מי גשמים עליהם אינם מסייעי לעליוני, שיכולין לומר אנו המים שלנו יצאו, מאי איכפת לן מן המים שלכם. תניא נמי הכי חמש חצרות וכו'. וכן הילכתא. נוסח אחר. **ובשחופרין נהר** לעבור ממימי להשקות השדות, תתאי מסייעי לעיליאי מיניהו. מאי טעמא, דלא מצו תתאי לאשקויי אלא בתר עילאי. אבל עילאי דכבר אשקו ארעיהו, לא מסייעי לתתאי. וחילוף זה הדין בביב, שהעליונים מסייעין לתחתונים לפתוח דרך הביב כדי שיצאו ויעברו מי הגשמים ולא יעמדו בחצרותיהן, אבל התחתונים אין מסייעין לעליונים, שיכולין לומר להם אצלנו הביב פתוח, מה אכפת לן מן המים שלכם. **מאן דאחזיק ביני אחי ביני שותפי בול.** פיר' כגון שדה של גר (ח). ואסיקנה כי הקונה קרקע בתוך אחים או בתוך שותפין מסלקינן ליה משום דינא דבר מיצרא. בן **מיצרא שאמ'** לחבירו קנה שאין לי חפץ בקניית קרקע, צריך לקנות מבר מיצרא שסילק ידו מזה הקרקע ואין לו דין ודברים על הקונה, ואם לא קנו ממנו, הרשות ביד בר מיצרא ואם חזר בו ואומ' אני אקנה אותה הדין עמו, נותן לו הדמים שקנאה בהם וחוזר ומוציאה מיד

קח: המקבל שדה מחבירו פרק תשיעי בבא מציעא

מזבנינן בלא אכרזתא. אין לפרש כל הני מילי לגורך יתומים[א] דלא"כ הוה משמע דלשאר צורכי יתומים אין מוכרין בלא אכרזתא כי היכא דאשיב פ' הנזקין (גיטין דף נב. ושם) מוכרים שדותיהן לקנות להן מגלה וציצית וטופר כו' ולא"כ בפרק שוס היתומים (ערכין דף כב. ושם) דפריך לרב[ב] אשי דאמר אין נזקקין כו'[ג] מדתנן שוס היתומים שלשים יום ומכריזין בבוקר ובערב לוקמה[ג] במילי דיתמי שצריכי הכרזה אלא ודאי לכל מילי דיתמי אין צריכין הכרזה ובשמעתין מיירי בכרגא ומזוני וקבורה דאשה ובנות[ד] ואם תאמר לקבורה פשיטא דמזבנינן בלא אכרזתא דאמו יהיה מת מוטל באשפה כל ימי הכרזה וי"ל דאם לוו לצורך קבורה[ה] קאמר דמזבנינן בלא אכרזתא[ו] כדי לפדות[ז] אי נמי דה"א שמשכנין מחפצי יתומים עד שמכריזין קמ"ל:[מ] **משמתינן** ליה עד דמקבל כו'. [ז]דוקא שישראל רוצה ליקח בדמים שנתן העכו"ם[ח]: **שכיני העיר כו'.** [ט]הא מילתא בדין הקדמה קמיירי כשאינה מצרים[י] ושכן עיר מצרן מצד העיר שיש לו שדה אחורי ביתו הסמוכה לזו ושכן שדה שיש לו שדה רחוקה מן העיר הסמוכה לזו[יא]: **ארעא** דחד ובתי דחד. שהבית בנוי על גבי קרקע מרי דארעא מעכב שלא ימכור הלה עליו ואגביו כי אם לו לאבל בבית אבל בית או קרקע שאינו עומד לזריעה לא שייך דינא דבר מצרא דלא שייך התם טעמא דקאמר בסמוך להכניס תלם אחד ודוקא בשדה של זריעה שייך היתר והטוב שיכול לחורשה בבת אחת וכן פר"ת בתשובה אחת המתחלת חזרנו על כל לידי לדיש ולא מצאנו דין מצרנות בבתים[יב]: אלא

ואי לא איערומי קא מערים[א] מתנה ליה בה משום דינא דבר מצרא אמר אמימר[ב] אי כתב ליה אחריות אית בה משום דינא דבר מצרא[ג] מכר כל נכסיו לאחד ליה בה משום דינא דבר מצרא[ד] לבעלים הראשונים ליה בה משום דינא דבר מצרא[ה] זבן מעכו"ם וזבין לעכו"ם ליה בה משום דינא דבר[ו] מצרא זבן מעכו"ם דאמר ליה ארי אברחי לך ממצרא זבין לעכו"ם[ז] עכו"ם ודאי לאו בר ועשית הישר והטוב הוא[ח] שמותי[ט] ודאי משמתינן ליה עד דמקבל עליה כל אונסי דאתי ליה מחמתיה[י] משכשנתא ליה בה משום דינא דבר מצרא[יא] דאמר רב אשי אמרו לי סבי דמתא מחסיא מאי משכשנתא דשכונה גביה מאי נפקא מינה לדינא דבר מצרא[יב] למכור ברחוק ולגאול בקרוב ברע ולגאול ביפה ליה בה משום דינא דבר מצרא[יג] לכרגא ולמזוני ולקבורה ליה בה משום דינא דבר מצרא[יד] דאמרי נהרדעא לכרגא למזוני ולקבורה מזבנינן בלא אכרזתא[טו] לאשה וליתמי[טז] ולשותפי ליה בה משום דינא דבר מצרא[יז] שכיני העיר ושכיני שדה שכיני העיר קודמין[יח] שכן ותלמיד חכם תלמיד חכם קודם קרוב ותלמיד חכם תלמיד חכם קודם איבעיא להו שכן וקרוב מאי ת"ש[יט] טוב שכן קרוב מאח רחוק[כ] הני זוזי טבי והני זוזי תקולי ליה ביה משום דינא דבר מצרא[כא] הני ציירי והני שרי ליה ביה משום דינא דבר מצרא[כב] אמר איזיל ואטרח ואייתי זוזי לא נטרינן ליה אמר איזיל אייתי זוזי[כג] חזינן אי גברא דאמיד הוא דאזיל ומייתי זוזי נטרינן ליה ואי לא לא נטרינן ליה ארעא דחד ובתי דחד[כד] מרי ארעא מעכב אמרי בתי מרי בתי לא מעכב אמרי דארעא ארעא דחד ודיקלי דחד[כה] מרי דארעא מצי מעכב אמרי דיקלי מרי דיקלי לא מצי מעכב אמרי דארעא ארעא לבתי וארעא לזרעא[כו] ישוב עדיף ולית בה משום דינא דבר מצרא אספסת משוניתא או ריכבא דדיקלא[כז] חזינא אם יכול להכנים בה אפילו תלם אחד אית בה משום דינא דבר מצרא ואי לא לית בה משום דינא דבר מצרא[כח] הני ד' בני מצרני דקדים חד מינייהו וזבין זביניה זביני[כט] ואי כולהו אתו בהדי הדדי פלגו לה[ל] בקרנזיל:

מתני'

לו קרקעות למכור ומה שבאה[לא] לידה ראשון אין לנו לומר ועשית הישר והטוב להרמיקון[לב] מעליו. וכן יתמי. ושותף שמכר לו לחביריו חלקו בשדה שהן שותפין בה[לג] אין לנו לסלקו משום דינא דבר מצרא ולומר אין אתה בא בתלק חביריך אלא כאחד המצרנין ויקחנה עמך אלא כיון דלא נתברר חלקו[לד] והרי הוא כשכן בכולה: **שכיני העיר ושכיני השדה שכיני העיר קודמין.** נראה בעיני דלאו בדינא דבר מצרא אייתי אלא להשיא עצה דרך ישר וטוב למוכר שאם יש לו שדה למכור ובאו עליה[לד] לגוקח שכיניה הדרים אצלו בדירה ושכן שיש לו בשדה ששדותיהן סמוכות זו לזו וזו שיש לו למכור אינה סמוכה למצרן שכיני העיר קודמין. ואני לא דקדקתי בה מפי רבינו כל צרכי ועד הנה פירשתי דבמצרן דיליה קאמר. והשתא לא נראה לי דאם כן הוה ליה למיתניהו בהדי הנך דלעיל ולמימר הכי לאשה וליתמי ולשותפי ולשכיני העיר ולא"ח לא נית בה משום דינא דבר מצרא מאי שנא דשני בלישנא דכולי שמעתא למיתנקט לישנא קדומין ותו דקאמר שכן ותלמיד חכם ת"ח קודם מי האי שכן מצרן הוא אמאי ת"ח קודם תלמיד חכם לאו בר ועשית הישר והטוב הוא דהאי ועשית אלוקח שדיה רבנן כדאמרינן לעיל גבי זבין לעכו"ם עכו"ם לאו בר ועשית כו' ותו קרוב ותלמיד חכם מאי דינא דבר מצרא איכא וא"ת כשאינן מצרנין אמנו משום דת"ח הוא משלא גלימא דאינשי: **זוזי טבי זוזי תקולי.** מצרן שבא לעורר על המקח מביא מעות שמשקלן טוב יותר על של לוקח אבל של לוקח טבין וחריפין במטבע היוצאה יותר משל מצרן לרוברין ומתומין וזה ירא להתירן שלא יאמר יותר היו ושל לוקח מותרין: **הני ציירי והני שרו.** לוקח ומצרן ששלמו מעותיהן של מצרן לרוברין ומתומין וזה ירא להתירן שלא יאמר יותר היו ושל לוקח מותרין: **הני בה משום דינא דבר מצרא.** דבסילתא דמוכר הוא דאמר לזוזי דריכבא: **אמר ליה לייזל ואיטרח וכו'.** מלתא באפי נפשיה היא. מצרן שאמר אזיל ואיטרח וכו': **דאמיד הוא.** שאנו אומדין אותו דאפשר לו לקיים דבריו: **וכשי דחד.** בגין שעליה: **מרי ארעא מעכב אמרי בתי.** שלא למכור הבנין לאחר דהואיל והוא בא למוכרם וזה צריך לה טוב שיהיה בגינו בקרקע שלו ואיכא היתר והטוב: **מרי בתי לא מעכב אמרי ארעא.** שהוא אינו חשוב שכן לכשיגיעו שניו עומד להסתלק מעיניה: **ודיקלי דחד.** שמכר לו דקלין בשדהו להניחן שם עד זמן פלוני או עד שיבשו: **ארעא לזורעה.** המצרן חפץ בה לזריעה והלוקח צריך בה לבנין בית: **ישוב דבסי עדיף.** (פ) לבית דין ולא תקנו כאן עשות ישר וטוב שזו טובה מזו: **אספסת משוניתא.** שן שלא מפסיק בין שדה זו לשדה של מצרן: **או ריכבא דדיקלא.** הדקלים הכפופין וסמוכין זו לזו זו ומסוגרין כאותן שקוראין פלשייר"י בלע"ז: **אם יכול להכניס המצרן תלם אחד.** משדהו לתוך שדה זו אית בה כו' וכו': **תלם.** שורות המענה: **ואי אייתי בהדי.** שמערער כל אחד על מצרנותו: **פגעי בה בקרנזיל.** בארבע אלכסונות שיהא כל אחד נוטל בה על פני כולה סמוך לו כזה. ולשון קרנזיל זיל בה לקרעות:

לאערומי ולמידחי זכות' דלור. **קנאוה בעלים הראשונים.** זה שכבר מכרו מקודם לכן ועכשו' פדאוה. **דשכונא גביה.** דאי זבנה ניהליה מיהא לא מצי ב"מ מפיק ליה מיניה. **לאכרגא** ולמזונותיו ולמזו' האשה והבנות וכיוצא בהן, וכן המוכר לצורכי קבורת מתי' שלו, הקונה מאילו כולן אין לו עליו דין בר מיצרא, אקילו בהו רבנן משו' דהוא דחוק כדי שיקפצו ויקנו ממנו מאחר דידעי דלית בהו משו' דינא דבר מיצרא. **אשה או יתומין** שקנו קרקע, או שותף משותפין[ן] בזולתי קרקע זה, כ"ש אם הוא שותף בזה הקרקע, הני כולהו לית בהו משו' דינ' דבר מיצרא, ועשית הישר והטוב דידהו לעצמן, ואומר, בעליו הניחוהו אצלי עד שיעמדו במשקלם וימסורום לי, ועכשיו יבוא, ואחר שאינו בר מיצרא בידו מעות מותרין, קונה זה שבידו המעות מותרין ואין עליו דין בר מיצרא. וכל שכן אם אומ' בר מיצרא איזיל איטרח ואיתי זוזי דלא נטרינן ליה, אלא קונה אחר ואין עליו דין בר מיצרא. אבל אם הוא אמיד ואמ' איזיל ואיתי זוזי, אם קדם וקנה אחר מוציאין מידו משום דינא דבר מיצרא, דהא לא אמ' אטרח ואייתי אלא אייתי אמ', ממעות מוכנים, ואם אינו עשיר לא נטרינן ליה. **אם לאחד הקרקע** ולחבירו הבנין ואין לו כלום בקרקע, כשימכור בעל הקרקע אין לבעל הבנין בנגינו, בעל הקרקע שקיל מיניה הבנין בדינא דבר מיצרא. כיוצא בו במארי ארעא ומארי דיקלי. וכן אחד רוצה לקנות הדא ארעא לזריעה וזולתו רוצה לקנותה לבנותה בית, הקונה לבנותה בית השדות, כגון זה ששנינו (אהלות יח ו) ואי זו היא שונית מקום שהיים עולה בצופן. או ריכבא דדיקלי. פי' דקלים רצופים. חזינן אי איכא מקום מופנה בלא משוניתא או בלא ריכבא דדיקלי בכל השדה כשיגור תלם אחד להכניסה בשדה שלו ולעשותה שדה אחת, אית ליה משום דינא דבר מיצרא, ואי לא לא. דבר אחר. פי' משוניתא, יש מי שאומ' כמין גומא. דבר אחר כמין אילני סרק. ריכבא דדיקלי, דקלים רצופים. **הני ד' בני מיצרא** אי קדים חד וזבן זביניה דבינו, אתו בהדי הדדי פלגי לה בקרנזול. זו צורת קרנזול: אמ' רבא אמ' רב נחמן האחים שחלקו הרי הן כלקוחות, אי טעו פחות משתות וכול', עד לא אמרנא אלא במטלטלי אבל במקרקעי אין אונאה לקרקעות. הנה זה לאו בענין בר מצרא הוא ואמ' רב נחמן אין אונאה לקרקעות.

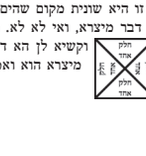

משום דיכול ליקח במקום אחר ובתים אינן מצויים לקנות בכל פעם, ועוד עשיר צריך הוא לשדות הרבה אבל עשיר שיש לו בית דירה יפה לא יתכן שיסלק הלוקח מבית דירתו והוא יקנה בית להשכירה לאחרים, אין זה היישר והטוב, ועוד חזינן דבהפסק משוניתא וריכבא דדיקלא נסתלק מצרנות גם בתים מובדלים בחומות. תוס' כרש"ש, ופסקי כרש"ש סימן ל"ד.

סג א ב מיי' פי"ג מהל' שכנים הלכה ג סמג עשין פכ טור וש"ע מ"מ סי' קעה סעיף יח וסעיף נד:

סד ג מיי' שם פי"ג הלכה ו סמג שם טוש"ע שם סעיף לו:

סה ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף לז:

סו ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף לח:

סז ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף לט:

סח ז מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף מ:

סט ח מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף מז:

ע ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף מב:

עא י מיי' שם טוש"ע שם סעיף מג:

עב כ מיי' פי"ג מהל' אישות הלכה טז ופי"ח הלכה כ ופי"ב מהל' מלוה הלכה יא סמג עשין מא ולא טוש"ע אה"ע סי' ע סעיף ה וסי' לג סעיף כה וסי' קד סעיף ג וסי' קיב סעיף ו וטוש"ע מ"מ סי' קט סעיף ג:

עג ל מיי' פי"ג מהל' שכנים הלכה יג יד סמג עשין פכ טוש"ע מ"מ סי' קעה סעיף מז:

עד מ מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעי' יב מנו:

עה נ ס מיי' שם פי"ד הלכה ה סמג שם טוש"ע שם סעי' נ:

עו ע פ מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעי' נא:

עז צ ק מיי' שם טוש"ע שם סעי' נה:

עח ר ש מיי' שם פי"ב הלכה טז סמג שם טוש"ע שם סעי' נו:

עט ת מיי' שם פי"ד הלכה ו סמג שם טוש"ע שם סעי' סו:

פ א מיי' שם פי"ג הלכה יז טוש"ע שם סעי' מז:

פא ב ג מיי' שם פי"ב הלכה ה סמג שם טוש"ע שם סעי' יח:

מוסף רש"י

מאי משכשנתא דשכונה גביה. אין שכן קרוב ממנו, ואם בא הלוה למכרה אין בנעל מגיריה שכן טוב לקנותה מה (לעיל סח.). **לכרגא.** לפרוט למלך כסף גלגולת היתומים (כתובות ק: ושם פז.). **ולמזוני.** מזון האשה והבנות והיתומים (שם). **ולקבורה.** לקבורת המת אז היתומים (שם). **מזבנינן.** נמכר דיתמי **בלא אכרזתא.** שאין שהות ומתון לדבר (שם) שאין פנאי להמתין משך ימי הכרזה (שם ק: וגיטין נב:).

רבינו חננאל

ואם אינה לא עדות ולא זיבורית, י"ל כי ראובן זה רוצה לקנות שדה שהיא במצר לוי משמעון ומתירא מלוי, וקנה זו השדה שאינה במצר לוי, ואח"כ יקנה השדה שהיא במצר לוי מצר זו השדה שקנה משמעון, ואם יבא לוי ויטעון יאמר לו גם אני ב"מ כל הקודם זכה. לפיכך אומר לו מתחלה בערמה עשית וקנית שדה בין שדות, ולאו כל כמינה

מוסף רש"י

מאי משכשנתא דשכונה גביה. אין שכן קרוב ממנו, ואם בא הלוה למכרה אין בנעל מגיריה שכן טוב לקנותה מה (לעיל סח.). **לכרגא.** לפרוט למלך כסף גלגולת היתומים (כתובות ק: ושם פז.). **ולמזוני.** מזון האשה והבנות והיתומים (שם). **ולקבורה.** לקבורת המת אז היתומים (שם). **מזבנינן.** נמכר דיתמי **בלא אכרזתא.** שאין שהות ומתון לדבר (שם) שאין פנאי להמתין משך ימי הכרזה (שם ק: וגיטין נב:).

תורה אור השלם

ז רָעֵךְ וְרֵעַ אָבִיךָ אַל תַּעֲזֹב וּבֵית אָחִיךָ אַל תָּבוֹא בְּיוֹם אֵידֶךָ טוֹב שָׁכֵן קָרוֹב מֵאָח רָחוֹק:
משלי כז י

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לאשה וכו' לא מסלקינן לה דלאו וכו' להרהיקה: **(ב)** **בא"ד** אין לנו לסלקו. נ"ב פי' בשביל המצרן עי' בתשו"י: **(ג)** **בא"ד** חלקו הרי כל"ל ותוס' ו' נמתק: **(ד)** ד"ה שכיני וכו' ובאו עליה לללקחו שכיניה: **(ה)** ד"ה ישוב וכו' ב"ד לא כל"ל ותוס' ג' ותוס' ו' נמתק:

לעזי רש"י

פלשייר"י [פלייטייר"ר]. לכופף ענפים של עץ לעשות גדר.

מוסף תוספות

א. [כד]פירש בקונטרס (בכתובות פז.) לכרגא של יתומין. תוס' כתובות פז. ב. לנכסי יתומים אלא לשטר שיש בו ריבית. שם. ג. [ל]ההיא הכרזה לא לפרוע לבעל חוב אלא. שם. ד. לפרוע כסף גולגולת שלה כמי שהיה הבעל עושה דבכלל מזוני הוא. שם. ה. ובא לגבות מהם. תוס' הרא"ש. ו. ותיקנו חכמים להם שיטלו בלא הכרזה שלא תנעול דלת בפניי. תוס' הרא"ש. שלא תהא מכשילו לעתיד. תוס' כתובות פז. ז. אומר ר"ת דהיינו. תוס' בגא קמא קיד. ח. אבל אם העכו"ם רוצה ליתן לו יותר אין להפסיד בשביל כן. תוס' ב"מ קיד. ואי חזינן שמתכוין הנכרי לקנות במצר הישראל כדי להשחית נחלת ישראל כגון בשכונת היהודים או שיש ערמה בדבר, הכל לפי ראות הדיינים כן נראה לי. תוס' הרא"ש. ט. פרש"י דלא איירי בדינא דבר מצרא וקשה למה הפסיק בדינא דבר מצרא, ופירש ר"ת. תוס' הרא"ש. [ועי' נמוק"מ] י. כגון שהשדה סמוכה לעיר. תוס' הרא"ש. [ועי' מהר"מס] יא. וניחא עתה לשון קדימה וכן כולם. תוס' הרא"ש. יב. דטעמא

(ו) נ"ק קיד., **(ז)** בדפו"ר ובכת"י, ממצרך, **(ג)** בכתי"פ, אבל לדידיה ודאי משמתינן ליה דא"ל ארבעת עלי אריא אמצראי עד וכו', **(ד)** לעיל סח., **(ה)** גיטין נב: כתובות פז. **(ו)** כתובות פה., **(ז)** [נ"כ יג.], **(ח)** מן המוסר. כל"ל רש"ל, **(ט)** צ"ל שבא. רש"ל, **(י)** צ"ל, להרחקה. רש"ל, **(כ)** [ל"ל אמין], **(ל)** כדי לפרוע. כל"ל רש"ל, **(מ)** לעיל,

מתני' [א]המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות לא יזרענה פשתן ואין לו בקורות שקמה [ב]קיבלה הימנו לז' שנים שנה ראשונה יזרענה פשתן ויש לו בקורות שקמה: **גמ'** אמר אביי בקורות שקמה אין לו בשבח שקמה יש לו ורבא אמר [ג]אפילו בשבח שקמה נמי אין לו מיתיבי [ד]המקבל שדה מחבירו והגיע זמנו לצאת שמין לו מאי לאו שמין לו בשבח שקמה לא [ה]שמין לו ירקא וסילקא ירקא וסילקא נעקור ונשקול [ו]בדלא מטא יומא דשוקא ת"ש המקבל שדה מחבירו והגיע שביעית שמין לו שביעית מי קא מפקעא ארעא אלא אימא המקבל שדה מחבירו והגיע יובל שמין לו ואכתי יובל מי מפקעא קבלנות לצמיתות אמר רחמנא אלא אימא [ז]הלוקח שדה מחבירו והגיע יובל שמין לו וכי תימא ה"נ שמין לו בירקא וסילקא סילקא וירקא ביובל הפקירא הוא אלא לאו [ח]שבח שקמה [ט]תרגמא אביי אליבא דרבא שאני התם דאמר קרא [י]ויצא ממכר בית ממכר חוזר [יא]שבח אינו חוזר ונגמר מיניה התם זביני מעליא הוא [יב]ויובל אפקעתא דמלכא היא רב פפא קביל ארעא לאספסתא אלא מעתה דיקלא ואלים ה"נ. דבעי מר שבחא באלימות הדקל הא ולאי אפילו לגבי לית ליה דזוקא בשבח שקמה דליכא פרי אלא שבח דגידול ענפיה קאמר אביי דיש לו לאדעתא דאיכא [א] אדעתא דאלימות הדקל לא נחת ה"נ מר לא נחת אדעתא דתאלי אלא אדעתא דאספסתא מ"ל התם ולאי לאו אדעתא דהכי נחת דקאמרת אבל אנא [ב] נחתינא למה שיעמיד הקרקע דהיינו אספסתא ואלו במאן כאביי. דאילו לרבא דאמר בשבח שקמה אין לו אע"ג דאיכא למימר דאדעתא דהכי נחית ומשני דאפילו תימא כרבא דהתם כו': **אין לך אלא דמי עצים בלבד.** [א] ואע"ג דבסוף פרק השואל (לעיל דף קמ. ופס) אמר דמגי למימר זיתי אני נוטל אי לאו משום ישוב א"י הכא לא מצי אמר ליה [ב] דמיירי דהני תאלי לא היו רואים לנוטעם במקום אחר ואם היה נוטלם היו מתים ולא היו שוים אלא לעצים א"נ מדלא מ"ל תאלי הוה נטענא אלא כורכמא דרישקא שמשעוקין אותן אין נוטעין אותן במקום אחר גלית אדעתין אלא היינו משום בדבר שראוי לנוטען ולכך אין לך אלא דמי עצים [ג] וכגון שהתאלי לא היו מכמישין אותו יותר מאספסתא וכורכמא דרישקא שאם לא כן לא יכול לומר תאלי הוה נטענא שהרי לאספסתא קבלה: וספר

אלא מעתה דיקלא ואלים ה"נ. דבעי מר שבחא באלימות הדקל הא ולאי אפילו לגבי לית ליה דזוקא בשבח שקמה דליכא פרי אלא שבח דגידול ענפיה קאמר אביי דיש לו לאדעתא דאיכא [א] אדעתא דאלימות הדקל לא נחת ה"נ מר לא נחת אדעתא דתאלי אלא אדעתא דאספסתא מ"ל התם ולאי לאו אדעתא דהכי דקאמרת אבל אנא [ב] נחתינא למה שיעמיד הקרקע דהיינו אספסתא ואלו במאן כאביי. דאילו לרבא דאמר בשבח שקמה אין לו אע"ג דאיכא למימר דאדעתא דהכי נחית ומשני דאפילו תימא כרבא דהתם כו': **אין לך אלא דמי עצים בלבד.** [א] ואע"ג דבסוף פרק השואל (לעיל דף קמ. ופס) אמר דמגי למימר זיתי אני נוטל אי לאו משום ישוב א"י הכא לא מצי אמר ליה [ב] דמיירי דהני תאלי לא היו רואים לנוטעם במקום אחר ואם היה נוטלם היו מתים ולא היו שוים אלא לעצים א"נ מדלא מ"ל תאלי הוה נטענא אלא כורכמא דרישקא שמשעוקין אותן אין נוטעין אותן במקום אחר גלית אדעתין אלא היינו משום בדבר שראוי לנוטען ולכך אין לך אלא דמי עצים [ג] וכגון שהתאלי לא היו מכמישין אותו יותר מאספסתא וכורכמא דרישקא שאם לא כן לא יכול לומר תאלי הוה נטענא שהרי לאספסתא קבלה: וספר

מתני' המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות לא יזרענה פשתן ואין לו בקורות שקמה [ב]קיבלה הימנו לז' שנים שנה ראשונה יזרענה פשתן ויש לו בקורות שקמה: **גמ'** אמר אביי בקורות שקמה אין לו בשבח שקמה יש לו ורבא אמר [ג]אפילו בשבח שקמה נמי אין לו מיתיבי [ד]המקבל שדה מחבירו והגיע זמנו לצאת שמין לו מאי לאו שמין לו בשבח שקמה לא [ה]שמין לו ירקא וסילקא ירקא וסילקא נעקור ונשקול [ו]בדלא מטא יומא דשוקא ת"ש המקבל שדה מחבירו והגיע שביעית שמין לו שביעית מי קא מפקעא ארעא אלא אימא המקבל שדה מחבירו והגיע יובל שמין לו ואכתי יובל מי מפקעא קבלנות לצמיתות אמר רחמנא אלא אימא [ז]הלוקח שדה מחבירו והגיע יובל שמין לו וכי תימא ה"נ שמין לו בירקא וסילקא סילקא וירקא ביובל הפקירא הוא אלא לאו [ח]שבח שקמה [ט]תרגמא אביי אליבא דרבא שאני התם דאמר קרא [י]ויצא ממכר בית ממכר חוזר [יא]שבח אינו חוזר ונגמר מיניה התם זביני מעליא הוא [יב]ויובל אפקעתא דמלכא היא רב פפא קביל ארעא לאספסתא קדחו בה תאלי כי קא מסתלק אמר להו הבו לי שבחא א"ל רב שישא בריה דרב אידי לרב פפא אלא מעתה דיקלא ואלים ה"נ דבעי מר שבחיה א"ל התם לאו אדעתא דהכי נחית אנא הכא אדעתא דהכי נחיתנא כמאן כאביי דאמר בשבח שקמה יש לו אפילו תימא כרבא התם לית ליה פסידא הכא איכא פסידא א"ל מאי פסדתיך ידא דאספסתא שקול ידא דאספסתא וזיל אמר ליה אנא כורכמא רישקא רבאי א"ל גלית אדעתך דלמשקל ואסתלוקי עבדת [ט] שקל כורכמא רישקא וזיל אין לך אלא דמי עצים בלבד רב ביבי בר אביי קביל ארעא ואהדר ליה משוניתא קדחו ביה זרדתא כי קא מיסתלק אמר להו הבו לי שבחאי [י]אמר רב פפי משום דאתיתו ממולאי אמריתו מילי מולייתא אפילו רב פפא לא אמר אלא דאית ליה פסידא [יא]הכא מאי פסידא אית לך: רב יוסף הוה ליה ההוא שתלא שכיב ושבק חמשה חתנוותא אמר עד האידנא חד האידנא לא הוו סמכו אהדדי ולא מפסדו לי השתא חמשה סמכו אהדדי ומפסדו לי אמר להו אי שקליתו שבחייכו ומסתלקיתו מוטב ואי לא מסליקנא לכו בלא שבחא דאמר רב יהודה ואיתימא רב הונא ואיתימא ר"נ האי שתלא דשכיב יורשים דיליה מסתלקין להו בלא שבחא [יב]וולאו מילתא היא ההוא שתלא דאמר להו אי מפסדינא [יג] מסלקנא אפסיד אמר רב יהודה מסתלק בלא שבחא רב כהנא אמר מסתלק ושקיל שבחא ומודה רב כהנא דאי אמר אי פסידנא מסתלקנא בלא שבחא מסתלק בלא שבחא רבא אמר [יד]אסמכתא היא [טו]ואסמכתא לא קניא ולרבא מאי שנא מהא [טז]דתנן אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא התם מאי דאפסיד משלם הכא [יז]מאי דאפסיד מנכינן ליה ואידך יהבינן ליה רוניא שתלא דרבינא הוה אפסיד [יח]סלקיה אתא לקמיה דרבא א"ל חזי מר מאי קא עביד לי א"ל שפיר עביד א"ל הא לא התרה בי א"ל לא צריכא להתרות רבא לטעמיה [יט]דאמר רבא [כ]מקרי דרדקי שתלא טבחא ואומנא וספר

אלא מעתה דיקלא ואלים ה"נ. דבעי מר שבחא באלימות הדקל הא ולאי אפילו לגבי לית ליה דזוקא בשבח שקמה דליכא פרי אלא שבח דגידול ענפיה קאמר אביי דיש לו לאדעתא דאיכא [א] אדעתא דאלימות הדקל לא נחת ה"נ מר לא נחת אדעתא דתאלי אלא אדעתא דאספסתא מ"ל התם ולאי לאו אדעתא דהכי דקאמרת אבל אנא [ב] נחתינא למה שיעמיד הקרקע דהיינו אספסתא ואלו במאן כאביי. דאילו לרבא דאמר בשבח שקמה אין לו אע"ג דאיכא למימר דאדעתא דהכי נחית ומשני דאפילו תימא כרבא דהתם כו': **אין לך אלא דמי עצים בלבד.** [א] ואע"ג דבסוף פרק השואל (לעיל דף קמ. ופס) אמר דמגי למימר זיתי אני נוטל אי לאו משום ישוב א"י הכא לא מצי אמר ליה [ב] דמיירי דהני תאלי לא היו רואים לנוטעם במקום אחר ואם היה נוטלם היו מתים ולא היו שוים אלא לעצים א"נ מדלא מ"ל תאלי הוה נטענא אלא כורכמא דרישקא שמשעוקין אותן אין נוטעין אותן במקום אחר גלית אדעתין אלא היינו משום בדבר שראוי לנוטען ולכך אין לך אלא דמי עצים [ג] וכגון שהתאלי לא היו מכמישין אותו יותר מאספסתא וכורכמא דרישקא שאם לא כן לא יכול לומר תאלי הוה נטענא שהרי לאספסתא קבלה: וספר

גמ' [ג]**אמר אביי בקורות שקמה אין לו בשבח שקמה יש לו.** [ד]**המקבל שדה מחבירו והגיע זמנו לצאת שמין לו מאי לאו שמין לו בשבח שקמה לא.** [ה]**שמין לו ירקא וסילקא ירקא וסילקא נעקור ונשקול.** [ו]**בדלא מטא יומא דשוקא.** [ז]**הלוקח שדה מחבירו.** [ח]**שבח שקמה.** [ט]**תרגמא אביי אליבא דרבא.** [י]**ויצא ממכר בית.** [יא]**שבח אינו חוזר.** [יב]**ויובל אפקעתא דמלכא היא.** [יג]**מסלקנא אפסיד.** [יד]**אסמכתא.** הבטחה נחמוה שאדם מבטיח את חבירו לסמוך עליו שאם לא יקיים מנאה יתן כך וכך (לעיל מח:) הייתי דבר לאינו נותן לו מדעתו, אלא סומך על דבר אחר, דסבור שהוא יכול לגנאה ופעמים שמגלתין אותו (סנהדרין כד:) המבטיח לחבירו דבר על מנת שיעשה דבר לעתיד וסותרן אלו בשעת המגאי שיוכל לקיים הדבר כשיגיע זמן וכשיגיע הזמן יאנס ולא יוכל לקיים (רשב"ם ב"ב קסח.). **לא קניא.** ואינו נתפס מתנאו ולא יפסיד כסף (שם). **אם אוביר.** אעשה בורח, **ולא אעביד.** ולא אעשה כה פעולה הראויה לה (לעיל קד.). **שתלא.** נוטע כרמים למלאה (ב"ב כא:). **ואומנא.** מקח דס (שם).

מתני' א) ר"ח ל"ל מחבירו. ב) נ"ל לז' שנים. ג) נ"ל אפילו בשבח שקמה. ד) נ"ל המקבל שדה מחבירו והגיע זמן לצאת שמן. ה) ר"ח ל"ל שמין לו. ו) ר"ח ל"ל בדלא מטא יומא דשוקא. ז) נ"ל הלוקח שדה מחבירו. ח) נ"ל שבח שקמה. ט) נ"ל תרגמא אביי אליבא דרבא. י) נ"ל ויצא ממכר בית. יא) נ"ל שבח אינו חוזר. יב) נ"ל ויובל אפקעתא דמלכא היא. יג) נ"ל מסלקנא אפסיד. יד) נ"ל אסמכתא. טו) נ"ל ואסמכתא לא קניא. טז) נ"ל דתנן. יז) נ"ל מאי דאפסיד מנכינן ליה. יח) נ"ל סלקיה אתא לקמיה דרבא. יט) נ"ל דאמר רבא. כ) נ"ל מקרי דרדקי.

גמ' א) נ"ל אבל אני לא היה בשדה אילן ואדעתא. ב) נ"ל נחיתנא למשבח ומשקל. ג) נ"ל אבל אם. ד) נ"ל אבל אם (גרד) [גדר] השדה משוניתא וצמחו בה [ש]תלים במקום (הגרד) [הגדר] שאינו מקום זרעיה, אין למקבל השדה לא עיקר, ולא שבח בהם, הכל לבעל השדה. וכן מסקנא דשמעתא. **הא דרב** [י]וסף דשכב אריסיה ושבק חמש ז) התנותא וכולל, לית הילכ'. ההוא שתלא דאמר' אי מפסדינא מס[ת]לקנא, ואפילו פרש ואמ' מסתלקנא בלא שב[חא], היל' כרבה דאמ' אסמכתא [הי]א, אלא [מאי דאפס]יד מ[נכ]ינן ליה, ושארא יהבינן לה. ... ... ארישא או שתלא .... דמסלקינן ליה בלא התראה כרבא ... ... [מק]רי דר[ד]קי שתלא טבחא ואומנא ...

עב א ב מיי' פ"ח מהלכות שכירות הלכה ג יוד טוש"ע מ"מ סי' שכה:
עג ג מיי' שם טור מ"מ שם:
עד ד ה ו מיי' שם סמג שם טוש"ע מ"מ סי' שם סעיף ה:
עה ז ח ט מיי' פי"ל מהלכות שמיטה הלכה ח סמג לאוין ערה:
עו י כ מיי' פ"ח מהל' שכירות הלכה י סמג עשין פט טוש"ע מ"מ סי' שכה:
עז ל טוש"ע מ"מ סי' שכט:
עח מ נ מיי' פי"י מהל' שכירות הלכה ו סמג שם טוש"ע מ"מ סי' של סעיף ב:
עט ס מיי' פ"י מהלכות שכירות הלכה ז ועיין בהגהות ומגיד משנה סמג עשין עח טוש"ע מ"מ סי' שו סעיף מ:

הגהות הב"ח

(א) גמ' שקול כורכמא: (ב) שם מפסדינא מסתלקנא אפסיד: (ג) רש"י ד"ה ואין לו וכו' ובפחות מז' שנים: (ד) ד"ה ונגמר מיניה למקבל: (ה) תוס' ד"ה אלא מעתה הכא נחתינא:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה אין לך ופע"ג וכו'. נ"ב ואף לאמר שם בהיורה לשדה כו' לחד לישנא משום כחמא דאריגא וקי"ל כחמי לישנא. תוס' אלאי לשיטתייהו שכתבו למטה וכגון שהתאלי כו' אבל הטוח ס"ל דבאמת שממכישין כמ"ש למטה לכן כתב שנוטל דמי נטיעות הטומדין לינוע וכמ"ש תוס' שם בד"ה ואם אמר כו': [ב] שם דמיירי כו'. נ"ב וכ"פ הטוח ובי"ס אבל הרמב"ם וש"ע הסמיטו וכתירוץ הראי של תוס': [ג] שם וכגון כו'. נ"ב אבל הטוח הסמיטו דס"ל דעובדא דכאן הוא דלא מקבל ועי' רש"י ק"ו ע"ב בתמני' ד"ה לא יזרענה כו' ולהרמב"ן שם דאותר בכל ענין במקבל מ"ל לגילוי דעתו דלמשקל ואסתלוקי כו' ולכן הסמיטו הרמב"ם לפי שכתב הדין אבל מקבל על המתני' דכאן ולא כדעת רש"י דמתני' כאן ד"ה לא יזרענה פשתן כו' ורש"י אזיל לשיטתו כנ"ל (ועמ"ש רבינו בח"מ סי' שכה ס"ק ד):

רבינו חננאל

[המ]קבל ש[ד]ה מחבי[ר]ו [לש]נים מרוטו[ר]ות לא יזרענה פשתן. פיר' ש[הפ]שתן מכחיש את השדה. ואין לו בקורת שקמה. (גי.') ורבא אמ' אפילו בשבח שקמה אין לו למק[ב]ל. ואותבינן, המקבל שדה והגיע זמן לצאת שמ[ין] לו. ופריק מאי שמין לו ד[כתיב], ירק. ה) הירק ביובל הפקירא הוא, ואין לו דמים, וקשיא לרבא. ותרגמא אביי, שאני יובל דכת' ויצא ממכר בית, ממכר חוזר בל[א] דמים, ואין שבח חוזר. מאי טעמא דזביני נינהו, ויובל גזירת מלך הוא, וכי גזר רחמנא בדבר הנמכר, אבל בשבח שהשביח הלוקח הנ[רי] הוא שלו כ) . אבל המקבל שדה אפילו בשבח אילנות [א]ין לו. **הא** [ד]ר[ב] **פפא** דקביל ארעא לאספסתא וצמחו [בה] שתלים, ואמ' לבעל השדה הב לי שבח[א], ואמ' [ל]יה רב [שישא] דיקלא ואל[ו]ם, כלומ' אנ[י]לו קטן וגדל] ... ... וכי אתה נטיעתם לשתל[ם] הללו ... ... וגדלו לאו אדעתא דהכא נחית ש... ... ... אבל אני לא היה בשדה אילן ואדעתא] ... ... נחיתנא למשבח ומשקל. כמאן [כאביי דאמר] המנ[ק]בל יש ל[ו] שבח בשקמה ... ... כמותו. אמ' לו אפילו רבא כ... ... ... שבחא, מאי טעמא דהא אי... .... הללו פסידא ש[ה]יתי זורע במקומם אספסתא. אמ' לו טול כשיעור מקומם זרע אספסתא. אמ' רב פפא כורבמא [רישק]א ג) לא היתה עכשיו עוקרו ונוטלו, עכשו חש[וב] אילו השתלים כאלו נטעתם לעוקרם, שקול דמי עצים וזיל. והני מילי שצמחו השתלים הללו בתוך השדה מקום הראוי לז[רי]עה, אבל אם (גרד) [גדר] השדה משוניתא וצמחו בה [ש]תלים במקום (הגרד) [הגדר] שאינו מקום זריעה, אין למקבל השדה לא עיקר, ולא שבח בהם, הכל לבעל השדה. וכן מסקנא דשמעתא. **הא דרב** [י]וסף דשכב אריסיה ושבק חמש ז) התנותא וכולל, לית הילכ'. ההוא שתלא דאמ' אי מפסדינא מס[ת]לקנא, ואפילו פרש ואמ' מסתלקנא בלא שב[חא], היל' כרבה דאמ' אסמכתא [הי]א, אלא [מאי דאפס]יד מ[נכ]ינן ליה, ושארא יהבינן לה. ... ... ארישא או שתלא .... דמסלקינן ליה בלא התראה כרבא ... ... [מק]רי דר[ד]קי שתלא טבחא ואומנא ...

ג) תפר. ד) אבל שבחא דממולאי מחזר לגבעלים ביובל. וכ"כ הרדב"ז בפי"ל מהל' שמיטה ויובל הע"ז. ג) תפר. ל) תמנותא.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות